

creative commons

Oktober 2005 so bile v prisotnosti Lawrencea Lessinga (predsednik upravnega odbora Creative Commons, profesor prava na fakulteti Stanford Law School in ustanovitelj Centra za internet in družbo pri isti šoli; leta 2002 ga je Scientific American imenoval za enega najboljših inovatorjev v družbi petdesetih v ZDA) v Sloveniji na trg podane prve CC- licence, prevedene v slovenščino in prilagojene slovenski zakonodaji.

5. decembra preteklega leta se je v ljubljanski Kiberpipi v organizaciji Ljudmila, ljubljanskega laboratorija za digitalne medije in kulturo pri KUD-u Franceta Prešerna, odvil drugi Festival ustvarjalnosti in svobodne kulture – festival del z licenco Creative Commons in drugih odprtih del. Po besedah organizatorjev je šlo za revizijo, kako se je koncept pridrzanja nekaterih pravic prijel med avtorji, ki ustvarjajo v digitalnem okolju.

Tako kot je bila uvedba avtorskih pravic v renesansi posledica eksplozivnega učinka nove tehnologije – tiska, so tudi licence Creative Commons odziv na aktualni globalni tehnološki obrat. Internet je namreč ponudil izjemne priložnosti za nove načine ustvarjanja in širjenja del, hkrati pa je omogočil tudi epidemične kršitve avtorskih pravic. Vse skupaj je privedlo do pravnega in tehnološkega zaklepanja del in s tem do zaviranja ustvarjalnosti, obenem pa je spodbudilo javno razpravo o položaju avtorja v

obdobju digitalne produkcije. Nastajajo alternativni sistemi, ki se zavzemajo za svobodno kulturo; tudi festival v Kiberpipi je bil del teh prizadevanj.

Festival v Kiberpipi je ponudil na ogled/branje/poslušanje več kot 50 del, ki so jih tja posamezni avtorji poslali na poziv Creative Commons Slovenija. Tako se je oblikoval pester nabor del, ki jih na običajnih kulturnih ali umetniških dogodkih ne najdemo na enem mestu. Predstavljena dela so segala od akademskih razprav (The Game is not a Medium), mednarodnega zvočnega arhiva pesniških slamov (Literadio), mrežnega projekta za mobilni telefon (Cin Cin Man) do neodvisne internetne založbe iz Pulja (Monteparadiso), domačega konceptualnega videobloga (Friday 15), videoarhiva sodobne umetnosti iz Srbije (Dečavanje 1999–2006), filma z brucovanja (Škofja Loka, mesto za v muzej) in ne nazadnje vse do Sindikata plakatov, zvezdniške spletne

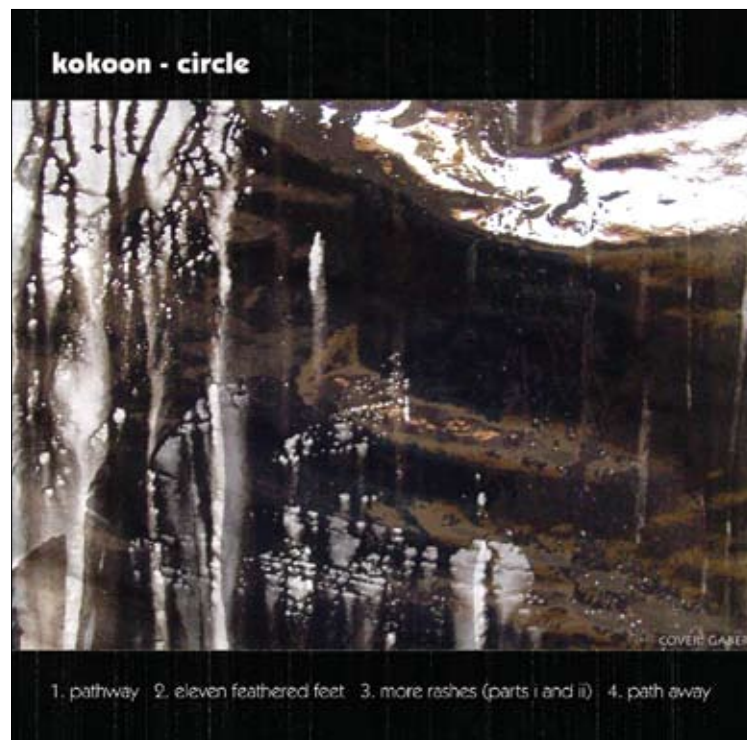
igračice in nove izdaje prve domače spletne založbe Kamizdat.

Predvsem bogat družabni dogodek je v javnih razpravah ponudil razmišljanja na področju sodobne kulture. Gostje festivala, teh ni bilo malo, so razpravljali o konkretnih projektih in primerih dobre prakse, ki zagovarjajo »pravico do branja« (modeli prostega pretoka znanstvenih del) in »pravico do pisanja« (ustvarjanja odprtih enciklopedij, medijev DIY).

Creative Commons je globalno gibanje, ki se odziva na dve izraziti dejstvi, ki sta značil-

ni za trenutno pravno urejanje ustvarjalnosti oziroma za avtorsko pravo. Prvo je, da je avtorska pravica nujna za dostojanstvo avtorjev in pogosto tudi osnova za zagotavljanje spodbud za ustvarjanje. Drugo je, da je obstoječi sistem avtorskega prava preveč zapleten (predvsem v kontekstu globalne ustvarjalne družbe) in pogosto celo v nasprotju z interesi ustvarjalcev.

Kaj je torej posebnost produkcije in distribucije odprtih del v kontekstu prevladujočih zakonitosti kulturne industrije (npr. vlo-

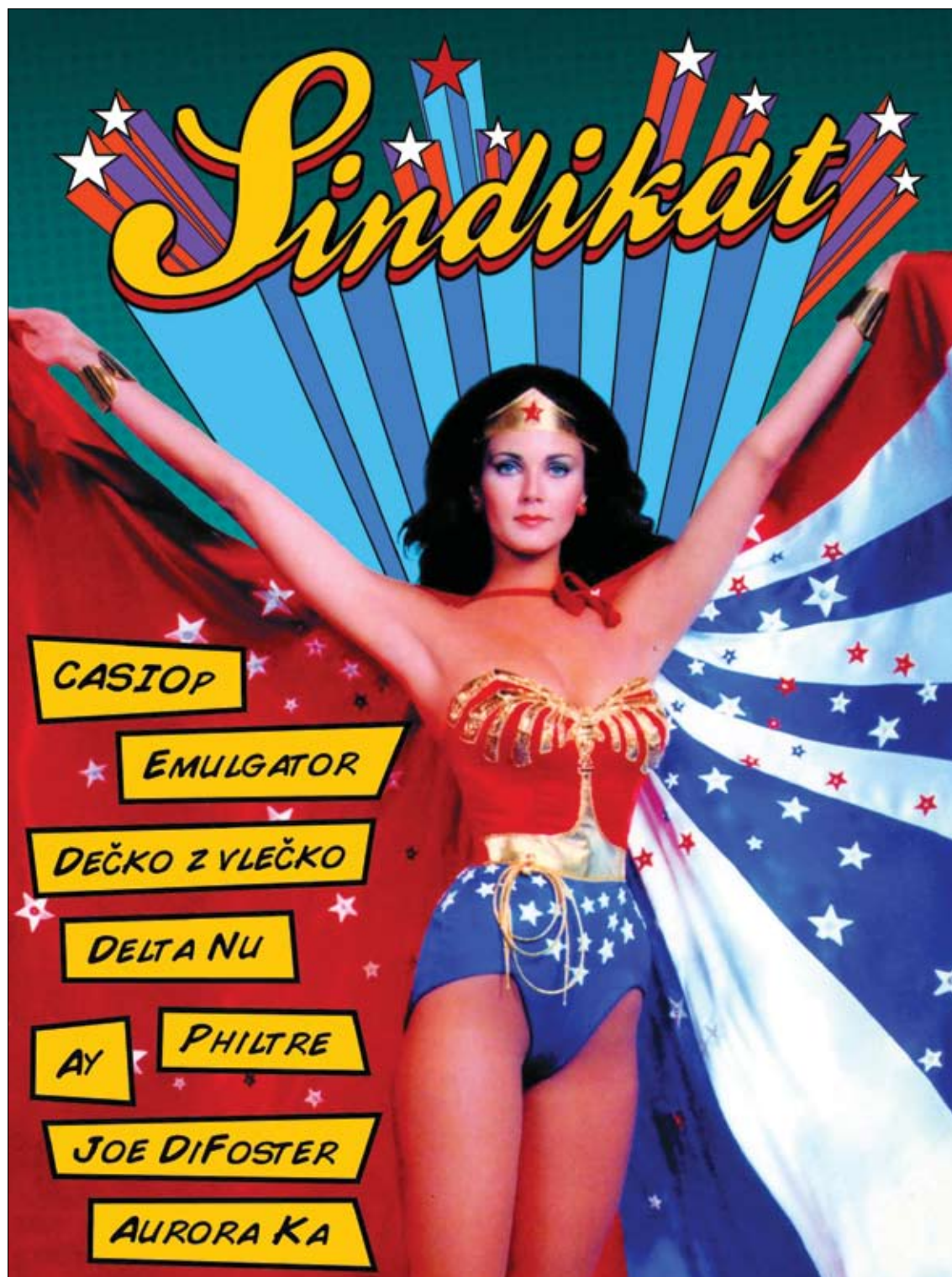

Fotografije: vir: Ljudmila

ga posredniških organizacij)? Ideja Creative Commons je požela neverjetno zanimanje in navdušenje povsod po svetu. Za svojo so jo sprejeli številni glasbeniki, akademiki, raziskovalci, pisatelji, pesniki, filmski ustvarjalci, če naštejemo le nekatere skupine ustvarjalcev. To so predvsem tisti, ki želijo preprostejši način za uveljavljanje svojih avtorskih pravic. Ti ustvarjalci ne zavračajo varstva, ki jim je zagotovljeno z avtorsko pravico, vendar ga le omejujejo z določenimi svoboščinami, ki jih želijo zagotoviti uporabnikom svojih del. Do leta 2006 je bilo na internetu objavljenih že več kot 16 milijonov (!) del pod eno izmed licenc Creative Commons.

Čeprav se je to gibanje rodilo v Združenih državah Amerike, se odziva na ideje oziroma težave, ki nimajo nacionalnih meja; nepotrebno zahtevna bremena, ki jih nalaga obstoječa zakonodaja in ki nimalokrat dušijo ustvarjalnost, niso nikjer priljubljena. Pomembno je, da se ideja in preprosta orodja za licenciranje stvaritev, ki jih ponuja Creative Commons, predstavljajo tudi v Sloveniji in ponudijo v obliki licenc, ki so prilagojene slovenskemu pravnemu redu in v slovenskem jeziku. S tem se bosta krepili dve vrednoti, ki ju posebej tudi Creative Commons: spoštovanje ustvarjalnih dosežkov posameznika in njegova svoboda. Spoštovanje avtorskih pravic in omogočanje ustvarjalcem, da te pravice uveljavijo na preprost način in v obsegu, ki jim najbolj ustreza, je nujen način zagotavljanja obstoja raznovrstnega spektra dragocene ustvarjalnosti, ki je ključna za napredek vsake družbe.

Creative Commons avtorjem/ustvarjalcem ponuja zelo preprosta in prosto dostopna orodja, s katerimi lahko le-ti svoja dela ponudijo javnosti tako, da jih zaznamujejo s svoboščinami, skladno s katerimi želijo, da dela svobodneje krožijo med uporabniki, vendar tako, da na njih vseeno zadržijo vse tiste pravice po avtorskem pravu, za katere menijo, da jih na delih morajo zadržati. Tak model ponujanja avtorskih del, kjer so le »nekatero pravice pridržane«, nikakor ni v nasprotju z avtorskim pravom. Prav nasprotno; model Creative Commons temelji na avtorski pravici, kot je določena v zakonu. Preprosto povedano to pomeni, da lahko ustvarjalec svoje delo objavi v elektronski obliki in ga preprosto ter brez dodatnega posredovanja pravnikov opremi z eno izmed licenc Creative Commons, ki natančno določajo, katere uporabe njegovega dela so dovoljene in katere pravice so pridržane. Vse licence predvidevajo, da morajo vsi uporabniki priznati avtorstvo prvotnemu ustvarjalcu, obenem pa z njimi avtor dovoljuje uporabnikom, da prosto reproducirajo, razpošiljajo, predvajajo in izvajajo njegova dela skladno z željami, ki jih avtor izbere med sledečimi možnostmi, ki so

zanj že vnaprej pripravljene; da dovoljuje ali ne dovoljuje uporabe za komercialne namene, da dovoljuje ali ne dovoljuje proste predelave.

Avtor z licenco ne more omejiti izjem od avtorskih pravic, kot so določene z avtorskim zakonom. Tako oblikovano licenco avtor preprosto »prilepi« k svojemu objavljenemu avtorskemu delu, ki ga opremi tudi z ikono »nekatero pravice pridržane«. Vsi

uporabniki, ki bodo tako objavljena dela želeli uporabiti, bodo s klikom na oznako na preprost način razbrali obvestilo, katere svoboščine jim je avtor naklonil in katere pravice skladno z zakonom si je pridržal.

Naj omenimo tudi, da je Creative Commons nepridobitna organizacija, ustanovljena leta 2001 pri Berkman Center for Internet & Society na harvardski pravni fakulteti.

Slovenski ustvarjalci lahko uporabljajo veljavne licence Creative Commons, torej izvirne licence CC ali njihove nacionalne različice, ki že veljajo. Pri projektu Creative Commons Slovenija sodelujeta Inštitut za intelektualno lastnino – IPI, ki skrbi za pravne vidike prilagajanja licence, in Ljudmila, ki projektu nudi tudi organizacijsko, tehnično in drugo podporo. Veliko užitek pri oblikovanju!